

Megatrend univerzitet u Beogradu, Fakultet za kulturu i medije,
Beograd

UDK 316.662-055.2
316.662-055.2(497.11)
305-055.2

PREĆUTKIVANJE, OPSTRUKCIJA, MARGINALIZACIJA

PREPREKE NA PUTU ŽENSKOG EKSPERTSKOG DELOVANJA

Sažetak: *Od početka 20. veka demografska je činjenica da je broj žena u odnosu na broj muškaraca u konstantnom porastu, a rezultat tog procesa je da žene već duže čine više od polovine stanovništva. Istina je i da su one u minulim vremenima ostvarile značajan pomak (kvantitativan i kvalitativan) u oblasti prava, a u 20. veku i ravnopravan položaj sa muškarcima. Ipak, ideja i njena realizacija, formalno i stvarno pravo, i danas su u raskoraku. Tako je žena i u 21. veku, bez obzira na deklarisanu prava, jasan potencijal, obrazovanje i sposobnost delanja, često marginalizovana, dok se njeno pravo na rad opstruira, kako na političkom, ekonomskom ili kulturnom planu tako i pri svakolikom drugom ekspertskom delovanju. U najboljem slučaju, naše društvo u tranziciji, opterećeno stereotipima, tradicionalizmom i patrijarhalnim odnosima, njena postignuća prećutkuje. Statistički podaci jasno pokazuju da žena još uvek nema tamo gde se stvarno odlučuje, a za isti posao su manje plaćene nego muškarci, ali tj. ih zato ima mnogo više nego muškaraca u nevladinim organizacijama, koje najčešće podrazumevaju više volonterskog, neplaćenog i manje uticajnog rada. Za 106 godina svog postojanja, Univerzitet u Beogradu je imao samo jednu rektorku, a po podacima Saveznog zavoda za statistiku iz 2006. godine, od ukupnog broja nastavnika Beogradskog univerziteta samo 30 odsto su žene. Nešto bolja situacija je u ustanovama kulture: žene su obično direktorke biblioteka, škola, vrtića, muzeja ili centara za socijalni rad. Ali, na primer, od 19 pozorišta u Beogradu, samo njih šest je poverilo ženi lidersku poziciju.*

Ključne reči: *žene, marginalizacija, opstrukcija, nevidljivost*

Uvod

Kako je žena kroz istorijsku praksu uglavnom bila potpuno isključena iz politike, ali i iz proizvodnih i svih drugih bitnih funkcija društva, tako se kroz vekove ni teorija nije bavila (ni ti pridavala značaj) položajem žene u datom socio-kulturnom okruženju. Skoro čitav život žene, te nevidljive žene, odvijao se daleko od očiju javnosti i javnog značaja, strogo u krugu porodice u kojoj su rigidno i eksplicitno bile definisane uloge pre svega po polu, odnosno rodu.

Žena se u nekim teorijama određuje kao “bliža prirodi”, za razliku od muškarca, koji je vezan za kulturu. Otuda sledi univerzalnost podređenosti žena u svim poznatim društvima, što Šeri Ortner objašnjava time da se žena “poistovećuje sa nečim što svaka kultura obezvređuje, nečim što svaka kultura definiše kao da je nižeg reda postojanja, no što je ona sama. Žena kao da je simbol tog nečeg. Dakle, izgleda da postoji samo jedna stvar koja bi odgovarala tom opisu, a to je priroda u najopštijem smislu” (Ortner). Strogo razlikovanje između prirode i kulture jeste proizvod kulture, pa samim tim – stroga vezanost žene za prirodu je, takođe, proizvod kulture. Položaj žene je uvek zavisio od kulturnog faktora, od razlikovanja privatne i javne sfere života, pri čemu je žena smeštana u privatnu sferu. Neopravdanim vezivanjem žene samo za privatnu sferu „ostaje prikrivena značajna posredujuća uloga žene upravo u onom koraku iz prirodnog u kulturno - u činu rađanja i socijalizacije dece“ (Š. Ortner).

Mizoginija, stereotipi i tranzicija

Tokom prethodnog milenijuma žene su bile podređene dominaciji muškaraca, o čemu svedoče i neki teorijski izvori, dok su afirmativni napisi o ženama kao pokretačkim snagam društva, veoma retki. Tako se na osnovu mitova, običaja i važećih propisa može zaključiti da mizoginija uživa dugu i dobro utemeljenu, snažnu tradiciju (Kandido-Jakšić).

Do eskalacije mizoginije (organizovanog, institucionalizovanog neprijateljstva, ili mržnje prema ženama) dolazi i u procesu tranzicije. Fenomen širenja mizoginije je još jedan simptom “bolesti srpskog društva i kulture devedesetih. Kriza muških uloga i identiteta je karakteristična i za ostala društva u tranziciji, a, s druge strane, iskustvo ratova koje je pojačalo stvaranje ‘zajednica muškaraca’ i evociranje ‘ratničke memorije’, uz ritualno isključivanje žena, ili njihovo uključivanje pod uslovima koji ih svode na ‘opsluživačice’ ratnika”, u Srbiji je stvorilo impuls, koji je donekle bio situaciono uslovljen, ali je jasno da sama

pojava – mizoginija – nipošto nije trenutna i prolazna, već ima (pre)dugu istoriju (Blagojević).

U bespoštednoj borbi na političkom, ekonomskom, medijskom i kulturnom tržištu, na udaru govora mržnje našle su se i žene, sa ciljem da se eliminiše politički i svaki drugi protivnik. Po staro-novim negativnim stereotipima žena je samo domaćica, a muškarac – glava kuće. Njoj pripada reproduktivna, a njemu produktivna uloga. Rodna ravnopravnost je tema kojoj “nije vreme” i o kojoj je nedostojno govoriti „zato što ima važnijih” problema i važnijeg “muškog” posla, politike, pre svega. Međutim, upravo je politika uslovlila i održala stanje u kome se žena nalazi, i ona (politika) je postala i ograničenje i sredstvo u borbi za oslobođenje od takvog stanja i uopšte za emancipaciju žene (Papić i Sklevicki).

Nosioci mizoginijskih poruka nisu samo muškarci. Može se reći da nema ni mnogo protesta među ženama zbog širenja mizoginije, niti volje, snage, a ni moći za sveobuhvatni pokret tzv. političke korektnosti. Smisao tog pokreta, koji je Zapad pokrenuo početkom devedesetih godina prošlog veka, bio je i jeste taj da se razbiju negativni stereotipi u društvu koji se odnose na rodnu, nacionalnu, rasnu, i sve druge oblike različitosti među ljudima, a stvore poželjne predstave, pre svega o rodnim identitetima i ulogama. Ipak, kod nas se pre može govoriti o sporadičnim, a ponekad samo deklarativnim zalaganjima za rodnu ravnopravnost.

Pojmovi „pol” i „rod” najčešće se definišu na sledeći način: „Pol” se odnosi na biološke razlike između žena i muškaraca. One su uglavnom trajne i univerzalne. „Rod” se odnosi na društveno konstruisane uloge žena i muškaraca. Na koji način jedno društvo vidi ulogu žene i muškarca i šta od svakog od njih očekuje (društvena očekivanja vezana za rodne uloge) zavisi od niza faktora: kulturnih, političkih, ekonomskih, društvenih i religioznih. Na njih podjednako utiču i običaji, pravo, klasna i etnička pripadnost, kao i predrasude raširene u datom društvu. Stavovi i ponašanja prema rodu su naučeni i mogu se menjati.

Prema definiciji Saveta Evrope, rod je društveno konstruisana definicija muškarca i žene. To je društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem društvenih zadataka, delovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama u javnom i privatnom životu. Rod je kulturološki specifična definicija femininosti i maskuliniteta i promenljiva je u zavisnosti od konteksta (vreme i socijalni prostor). Dakle, reč je o društveno konstruisanoj definiciji odnosa između polova. U većini životnih područja ova konstrukcija sadrži nejednak odnos moći, u kojem postoji

muška dominacija i ženska subordinacija. Razlike u shvatanju društvenih uloga muškaraca i žena mogu se uočiti u različitim kontekstima (Lithander).

Mnogi sociolozi polaze od pretpostavke da ljudsko ponašanje uglavnom određuje i usmerava kultura, to jest naučeni recepti za ponašanje, koji su zajednički svim članovima društva. Tako su norme, vrednosti i uloge kulturalno određene i društveno prenosive. S tog stajališta, uloge po rodu proizvod su kulture, a ne biologije. Pojedinci uče svoju mušku, odnosno žensku ulogu. "Podelu rada po polu podržava i opravdava verovanje i sistem vrednosti koji tvrdi da su uloge po rodu normalne, prirodne, ispravne i dolične" (Haralambos).

"Diskriminacija podrazumeva bilo kakvo razlikovanje, isključivanje, ograničavanje i preferiranje koje se zasniva na rasi, boji, polu, jeziku, religiji, političkom ili nekom drugom mišljenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, stečenom statusu, koja imaju za cilj poništavanje, ili umanjivanje priznanja, uživanja ili korišćenja svih prava i sloboda, svih ljudi na jednakoj osnovi" (Bauer)

Borba za ženska ljudska prava i stvarnost u brojkama

Kad je reč o medijima kao ogledalu svakog društva, pa i našeg, u reprezentaciji žena ima i simboličkog isključivanja. Tako je stručnost žena najčešće nevidljiva; ne vide se ni njihove potrebe niti postignuća. Sudeći po novinskim tekstovima, žene se ne pitaju ni za šta bitno u društvu (Milivojević).

Po statističkim podacima iz 2002. godine, u Srbiji je bilo 106 žena na sto muškaraca, a od ukupnog broja nezaposlenih u Srbiji, žene čine čak 54 odsto.

„Seksizam“ u svim vrstama medijskog govora predstavlja tradicionalnu „podelu rada među polovima“ i podjednako zahteva i prikazivanje muškarca u rodnim ulogama i odnosima (Ortner). Patrijarhalna isključivost je podloga drugih isključivosti, jer je na početku ljudske nejednakosti koja se svakodnevnom socijalizacijom prenosi i ustaljuje kao norma. Sve one koje se bore protiv rodni stereotipa su „feministkinje“ u negativnom značenju te reči, frustrirane i „paćenice“ (a, ustvari, feminizam je borba za ženska ljudska prava – pravo na obrazovanje, pravo glasa kroz istoriju, pravo na rad; zalaganje protiv nasilja, trafikinga, eksploatacije žena (Sardar, Z, Van Loon, B.).

Na Konferenciji o ljudskim pravima u Beču 1993. godine prihvaćena je nova terminologija - ženska ljudska prava – ljudska prava žena. Za potrebu uvođenja novog pojma „ženskih

ljudskih prava“ u međunarodno pravo, navode se sledeći razlozi: postojanje različitih rodni uloga; oblici i posledice diskriminacije različiti su za žene i muškarce; diskriminacija žena je sistemska i globalna. Diskriminacija žena se ostvaruje “sistemskom inhibicijom “koja predstavlja “skup društvenih mehanizama koji uslovljavaju kvantitativno smanjivanje i kvalitativno degradiranje aktivnosti žena i njihovog celokupnog društvenog položaja” (Blagojević).

Uporedni statistički podaci (evropski i domaći), dokumentuju te razloge i tvrdnje:

Životni vek – Žene čine 51,4 odsto stanovništva Srbije, po podacima Saveznog zavoda za statistiku. Prosečna starost žena porasla je od 1991. do 2002. godine za tri godine. Očekivano trajanje života muškaraca je 69,7 godina, a žena 75 godina.

Žene u EU žive u proseku šest godina duže od muškaraca: prosečna starost stanovnica EU je 81,2 godine, prema 75,1 godinu starosti za muškarce. Ova razlika je najveća u Litvaniji (11,4 godine), a najmanja na Malti (četiri godine).

Zaposlenost i zarade – U Srbiji je 2003. godine stopa nezaposlenosti žena bila 55,7 odsto. U ukupnom broju nezaposlenih žena 65,2 odsto je sa završenom srednjom školom; žene su češće neplaćeni pomažući članovi domaćinstva (dve trećine). One obavljaju neplaćeni domaći rad u mnogo većem obimu od muškaraca (četiri – pet sati dnevno); žene imaju mnogo manje vlasništva od muškaraca (samo 16,2 odsto žena poseduje stanove, a 10,8 odsto kuće).

Stopa nezaposlenosti u EU veća je kod žena (9,6 odsto), nego kod muškaraca (7,6 odsto) i nalazi se u opsegu od 3,8 odsto (Irska) do čak 19,1 odsto (Poljska).

Žene u EU zauzimaju oko 32 odsto menadžerskih pozicija: najviše u baltičkim zemljama (38 – 44 odsto), najmanje na Kipru, Malti i Danskoj (14 – 23 odsto).

Prema statističkim podacima iz 2004 godine, žene su u EU u proseku zarađivale 15 odsto manje od muškaraca: najmanja razlika u platama bila je na Malti, u Portugalu i Belgiji (5 odsto), najveća u Estoniji, Slovačkoj i na Kipru (25 odsto).

Prepreke koje otežavaju prisustvo žena na tržištu rada su i na vrednosnom planu i u obrascima porodičnog života. Svakodnevni život se uvek povezuje sa ženom, žena je kako kaže Lefevr “privilegovani akter” svakodnevice (H. Lefevr). Sociološkinje koje se bave položajem žena, a posebno Anđelka Milić, pokazuju takođe da tranzicija i prelazak na tržišnu ekonomiju nije potpuni raskid sa starim obrascima, već naprotiv, da se stare

zablude i neuspešni model emancipacije žena u bivšim socijalističkim društvima prenose se na savremenu etapu tranzicionih kretanja ka kapitalizmu (Milić).

Žene u EU na poslove u domaćinstvu troše u proseku duplo više vremena nego njihovi partneri (četiri do pet i po sati).

Žene u EU-u imaju manje slobodnog vremena nego muškarci; ta razlika se kreće od 20 minuta u Švedskoj do sat i pet minuta u Sloveniji. Najviše slobodnog vremena imaju Finkinje i Nemice (5h 30 min), manje Litvanke (3h 40 min).

Žene na političkim funkcijama

Položaj žena u našem društvu sugerise njihovu marginalizaciju, dok stereotipne slike rodni odnosa podržavaju tradicionalne, polarizovane rodne uloge, po kojima su žene pasivne, inferiorne, nekompetentne da predstavljaju zvanične diskurse ili da ponude stručno znanje o pitanjima od javnog interesa.

Posle izbora 2000. godine, u sazivu u Narodnoj skupštini Republike Srbije bilo je 10,8 odsto žena, muškarac je bio predsednik Skupštine, a dve potpredsednice su bile žene.

U skupštinama opština i gradova, broj žena u proseku ne prelazi šest – sedam odsto.

Na parlamentarnim izborima 2003. godine, od 225 kandidatkinja izabrana je samo 31 poslanica, a sada ih je tek 27. Predsednica Narodne skupštine Republike Srbije je prvi put žena (od 2008. godine), a od šest potpredsedničkih mesta samo jedno pripada ženi. Od sedam poslaničkih grupa samo jednoj je žena na čelu, a od 30 skupštinskih odbora samo pet ima predsednicu.

U današnjem sazivu Skupštine AP Vojvodine, žena je 19,17 odsto, a samo jedna žena je potpredsednica Skupštine AP Vojvodine.

Ovi podaci Saveznog zavoda za statistiku su posebno poražavajući, ako se zna da je izmenjen Zakon o izboru narodnih poslanika ustanovio kvotu od 30 odsto žena, odnosno manje zastupljenog pola.

Procenat žena u Evropskom parlamentu 2000. godine bio je 31 odsto, a najviše ih je bilo u Partiji zelenih i socijalista (42 odsto).

U nacionalnim parlamentima u zemljama EU procenat žena poslanica je najveći u Švedskoj (43,6 odsto), a najmanji u Grčkoj, Francuskoj i Italiji (11 odsto).

U zemljama EU danas ima oko 25 odsto žena na ministarskim mestima u vladama, opet najviše u Švedskoj – 58 odsto, a najmanje u Poljskoj – 12 odsto.

U Evropi je 2003. godine bilo svega pet žena na pozicijama šefova država ili vlada (Finska – premijerka, i predsednica: Litvanija, Irska, San Marino). Poređenja radi, iste godine, od 120 država u svetu, samo njih 12 je imalo ženu za premijerku ili predsednicu.

Politička participacija i reprezentacija žena

Reprezentacija i participacija žena u politici zavisi od društveno – političkog konteksta. Politički, ekonomski i kulturni, kao i psihološke predispozicije, svakako su faktori koji tome doprinose. Pod političkim faktorima podrazumeva se vrsta izbornog sistema, a tu spadaju političke partije i saradnja sa ženskim organizacijama. Ekonomske faktore čine: obrazovanje, zaposlenost i standard, a kulturne: politička kultura, religioznost i psihološke predispozicije (Kenworthy, Malami).

Ratovi devedesetih godina prošlog veka na tlu bivše Jugoslavije, sankcije, zatim procesi privatizacije i tranzicije, vratili su žene u sferu privatnosti i udaljili ih od politike i javnog života. Zbog toga žene uglavnom participiraju samo u nevladinom sektoru (Milić).

Slična situacija je i u položaju žena na tržištu rada, koji je segregiran i marginalizovan. Konkretno, procesi privatizacije su doveli do porasta mizoginije, seksizma, "ejdzizma" (Blagojević), a procesi tranzicije do otežanog pristupa žena kapitalu, kreditima i novom znanju.

U bivšoj Jugoslaviji osamdesetih godina prošlog veka, 17% žena je bilo birano u parlamente, a u periodu od 1989. godine, posle pomenutih ratova i promena, udeo žena u političkom životu celog regiona drastično opada, da bi ubrzo žene postale nevidljive u javnoj i političkoj sferi upravljanja i odlučivanja. Na izborima 1990. godine, broj žena rapidno opada u svim dotadašnjim republikama i pokrajinama: U Sloveniji na 13%, Hrvatskoj 4,5%, Crnoj Gori 3,3%, Bosni i Hercegovini 2,9% i u Srbiji na samo 1.6% (Serbia: Mission of the International Helsinki Federation for Human Rights Report, 2000).

Posle izbora 2000. godine, u Narodnoj skupštini Srbije i Crne Gore, od 178 poslanika, samo je 10 žena ili 5,6% (Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse, Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije, 2007).

U parlamentima Istočne Evrope, porast procenta udela žena beleži se tek posle 2000. godine. Ipak, prosek od 17% je i dalje niži od proseka u Evropskoj uniji od 22% (Čičkarić).

Što se tiče Srbije, rodna nejednakost se može prepoznati u svim segmentima društvenog života, u politici i ekonomiji, posebno u sferi upravljanja i odlučivanja. Drugim rečima, upadljivo je odsustvo žena iz procesa rukovođenja i odlučivanja. Iako Izborni zakon iz 2004. godine uvodi kvotni sistem koji podrazumeva da bar 30% žena mora da bude na listama kandidata političkih partija, formalno pravo i stvarnost su u raskoraku – žena na liderskim pozicijama političkih partija, gotovo da nema.

Iako su žene na našim prostorima, pre više od šest decenija, izborile pravo glasa, njihovo učestvovanje u javnom životu (naročito političkom) daleko je od ravnopravnog. Takozvana “piramidalna ravnopravnost” je još uvek prisutna u velikoj meri. Ona kaže da kako raste količina učestvovanja i odlučivanja o važnim političkim odlukama, smanjuje se udeo žena.

Na lokalnom nivou, dakle na nižim nivoima upravljanja i odlučivanja, situacija je gotovo identična. Tako, na primer, istraživanjem sam došla do podataka da su od svih predsednika Beogradske opštine, Skupštine grada i gradonačelnika od 1839. do 2011. godine, samo dve žene bile gradonačelnice: dr Slobodanka Gruden (1993 – 1994) i Radmila Hrustanović, (2001–2004). Danas, od 12 članova gradskog veća, samo su dve žene.

Žene su uglavnom zaposlene kao administrativne radnice, a ako su na mestima na kojima su u poziciji da odlučuju, onda je reč o operativnim poslovima izvršnog karaktera. Kad je reč o opštinama, “najviši domet” im je mesto načelnice odeljenja, pravne ili ekonomske službe. Njih gotovo da nema tamo gde se odlučuje, osim tamo gde se politika operacionalizuje, dakle u sprovođenju, ali ne i donošenju odluka.

Analizom podataka sam došla do zaključka da je nešto bolja situacija u kulturnim delatnostima. Što se tiče gradskih institucija, žene su obično direktorke biblioteka, škola, vrtića, muzeja ili centara za socijalni rad. Tako na primer, od 19 pozorišta u Beogradu, samo njih šest ima na čelu ženu, a od 35 direktora beogradskih muzeja i komemorativnih kolekcija, devet je direktorki.

Rodno (ne)ravnopravno obrazovanje

Početak devedesetih godina XX veka, dosta se govorilo o značaju ravnopravnog učešća žena u obrazovanju. Tako Pekinška deklaracija (1995) ističe da se ulaganjem u obrazovanje žena ostvaruje visoka društveno-ekonomska dobit i definiše

rodno ravnopravno obrazovanje kao jedno od najboljih sredstava za postizanje održivog razvoja i ekonomskog rasta. Ipak, od deklarativnog zalaganja za obrazovanje žena do ostvarenja tih planova, put je dug, a realizacija neujednačena – od države do države. Što se tiče “rodno ravnopravnog obrazovanja kao jednog od najboljih sredstava ekonomskog rasta,” situacija je deceniju i po posle Pekinške deklaracije, pogoršana svetskom ekonomskom krizom.

To je jedan od razloga što se danas u Srbiji za obrazovanje iz budžeta izdvaja tek nešto više od dva odsto, što je znatno ispod šest odsto koliko se prosečno izdvaja u zemljama EU.

Kada je reč o zaposlenima u obrazovanju, žene su pre svega nastavnice u osnovnim školama, gde čine 71,8 odsto ukupnog broja zaposlenih – gotovo koliko ima muškaraca na fakultetima – 70,6 odsto. Od osnivanja, 1905. godine, Univerzitet u Beogradu je imao samo jednu rektorku, u Savetu BU-a, po podacima Saveznog zavoda za statistiku iz 2006. godine, žena je manje od jedne trećine, najviše u kvoti profesora (30,4 odsto), najmanje među studentima (17,6 odsto). Od ukupnog broja nastavnika BU-a oko 30 odsto su žene, s napomenom da u prirodnim naukama i tehnicima dominiraju muškarci, dok su filologija, farmacija, biologija i hemija ženske profesije. Rast broja žena na biomedicinskim i fakultetima kao što je arhitektonski, jeste posledica razvoja privatne prakse, koja muškarcima omogućava bolju zaradu, dok su žene ostale na tim fakultetima, većinom se baveći nastavom.

Od osnivanja Srpske akademije nauka i umetnosti 1887. godine, nije bilo žena među predsednicima. U SANU-u je 2006. godine broj žena – članica bio ispod šest odsto. To praktično znači: odeljenja tehničkih i društvenih nauka nemaju nijednu članicu, a procenat žena u odeljenjima za fiziku i geonauku, za hemiju i biološke nauke, matematiku, kao i za medicinske nauke je ispod šest odsto, dok odeljenja za jezik i književnost, likovnu i muzičku umetnost, kao i za istorijske nauke imaju od 9,5 do 13,5 odsto članica.

Zaključak

Statistički podaci pokazuju da su žene i danas u podređenom položaju u mnogim sferama života. Žena još uvek nema tamo gde se stvarno odlučuje, a za isti posao su manje plaćene nego muškarci, imaju manje mogućnosti za napredovanje u službi i u procesu tranzicije češće nego muškarci ostaju bez posla. One imaju manja primanja, a veće obaveze, jer ih nakon posla čekaju briga o deci i kućne obaveze, gde je njihov rad nemerljiv

i nevidljiv. Žene se teže uključuju u procese usavršavanja, jer imaju dodatne obaveze koje im se tradicionalno pripisuju.

Nepoverenje sa kojim se susreće žena u poslu je posledica rod-
nih uloga, što nedvosmisleno pokazuje da postoji diskrimina-
cija. U javnoj sferi, tamo gde je moć, žena gotovo i da nema,
ali ih zato ima mnogo više nego muškaraca u nevladinim orga-
nizacijama, koje najčešće podrazumevaju više volonterskog, tj.
neplaćenog i manje uticajnog rada.

Žene ne žele da budu dominantnija grupa ili socijalni sloj, već
očekuju da u društvu budu stvorene jednake mogućnosti za sve.
Pravo žena na jednak tretman predstavlja osnovno ljudsko pravo.
Da bi uspele da utiču na promenu svog položaja, žene naj-
pre moraju da se izbore za veći stepen učešća u političkom i
institucionalnom životu zemlje.

Činjenica je da su žene u našem društvu marginalizovane, iako
čine većinu populacije. Ženska deca se od najranijeg detinjstva,
kroz porodično okruženje vaspitavaju za profesionalni neuspeh,
za strah od karijere i za postizanje smisla života isključivo un-
tar porodice. Pored toga, postoji i feminizacija nekih obrazovnih
profila kojima se reprodukuje tradicionalna uloga žene – odre-
đene grane industrije, administrativni i uslužni sektor, dok su u
prestižnim zanimanjima žene manjina.

Muškarci stvaraju pravila političke igre i tako određuju standar-
de, društveni, politički, ekonomski i kulturni ambijent za mar-
ginalizaciju žena. Politički život je organizovan prema muškim
vrednostima i njihovim stilovima življenja. Tradicija i nepisa-
ne norme muške dominacije, su duboko usađene u kolektivnu
svest žena, što za posledicu ima odbojnost koju žene osećaju
prema politici, odnosno one često same odbacuju javni anga-
žman. Usled muške dominacije primarne su takozvane ozbilj-
ne, “muške” teme: finansije, odbrana, industrija i tehnologija.
Posledica toga je marginalizacija “ženskih tema”, tako da soci-
jalna politika, zdravstvo, kultura i ženska ljudska prava ostaju
kao teme u drugom planu.

Zbog svega navedenog, uloga države u poboljšanju polo-
žaja žena u svim sferama života je primarna i nezamenljiva,
ali je velika odgovornost i svih članova društva, kao i
sredstava javnog informisanja, jer očigledno treba menjati
kolektivne predrasude i stavove.

LITERATURA:

Blagojević M., Promena vrednosti i rodni režimi u zemljama u ‘tran-
ziciji’: komparativna perspektiva. U: Petrušić, N. (ured.) *Putevi ostva-
rivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti*, Beograd: OEBS,
2007.

Blagojević M., (ur.), *Mapiranje mizoginije u Srbiji: Diskursi i prakse*, AŽIN – Asocijacija za ženske inicijative, Beograd 2005.

Ignjatović T., Panić M., Galonja A., Maletin B., *Žene i politički uticaj*, Glas razlike – grupa za promociju ženskih političkih prava, Beograd 2003.

Kenworthy L. & Malami, M. Gender Inequality in Political Representation: A Worldwide Comparative Analysis. *Social Forces*, 1999. (78) 1: 235-269.

Lefevr A., *Kritika svakidašnjeg života*, Naprijed, Zagreb 1988.

Lithander A. (Ed.) Engendering the peace process: a gender approach to Dayton—and beyond, *Halmstad*, Kvinna till Kvinna, Sweden, 2000.

Milić A., Žene u bivšoj Jugoslaviji – drugačiji pogled na učinke socijalizma u promeni društvenog položaja žena. U: Vujović, S. (ur.), *Društvo rizika – promene nejednakosti i socijalni problemi u današnjoj Srbiji*, Institut za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta, Beograd 2008.

Milivojević S., *Žene i mediji: Strategije isključivanja*. U: Genero (specijalno izdanje, (ur.), Centar za ženske studije, Beograd 2004.

Hodžić A., Bijelić, N., Cesar, S., *Spol i rod pod povećalom*, Priručnik o identitetima, seksualnosti i procesu socijalizacije, CESI, Zagreb 2003.

Ortner Š., *Žena spram muškarca kao priroda spram kulture*, u: Papić Žarana i Sklevicki L., *Antropologija žene, XX vek i Centar za ženske studije*, Beograd 2003.

Čičkarić L., “Politička participacija i reprezentacija žena u zemljama postsocijalističke evrope”, *Sociološki pregled*, vol. XLIII (2009), br. 3, str. 343–359.

Haralambos M., *Uvod u sociologiju*, Globus, Zagreb 1980.

Sardar Z., Van Loon B., *Introducing Media Studies*, Icon Books, Cambridge 2000.

Izvori:

Vreme, “Školska sprema (žene), Srbija 1991. – 2002,” Evropski forum br. 7, jul 2006.

Žene i muškarci u Srbiji, Republički zavod za statistiku Srbije Beograd, 2008.

Serbia: Mission of the International Helsinki Federation for Human Rights Report, 2000.

Putevi ostvarivanja rodne ravnopravnosti i jednakih mogućnosti – od ideje do prakse, Savet za ravnopravnost polova Vlade Republike Srbije, 2007.

Gde su žene? Glas razlike, Beograd, 2001.

Internet adrese:

www.bg.ac.rs

www.db-decision.de

www.wide-network.org

www.stat.gov.rs

www.statserb.sr.gov.rs.

www.beograd.rs

Nada Torlak

Beograd Megatrend University, Faculty of Culture and Media

OBSTACLES ON THE ROAD TO WOMEN'S EXPERTISE
PRACTICE

Abstract

Ever since the beginning of the 20th century the demographic fact has been that the number of women compared to men constantly rises, the result being women for a long time have been making for more than a half of total population. It is also true that in the past their legal position in comparison to men considerably improved (both in quantity and quality) to achieve equality in the 20th century. However, there is still a gap between the idea and its realization, formal and material right. Thus the woman of the 21st century remains - despite all declared rights, clear potentials, education and capacities - often marginalized, and her right to work obstructed on the political, economic or cultural sphere as well as in the expertise practice of any kind. In the best case, our society in transition, overburned by stereotypes, traditionalism and patriarchal relations taciturns her achievements. The statistical data clearly show that women are still missing in the key decision-making positions, that they are less paid than men for the same job, but outnumber men in the NGOs which mostly entail voluntary i.e. unpaid and less influential work. In 106 years of the Beograd University there was only one female rector, and according to the 2006 data of the Federal Bureau of Statistics only 30% of the Beograd University academic community were women. A somewhat better situation is in cultural institutions where women are usually directors of libraries, schools, kindergardens, museums or social centers. But, on the other hand, of 19 Beograd theaters, women are top executives in only six.

Key words: *women, marginality, obstruction, invisibility*